

Lutki

za žiři, starjejřych, wótkubłařki
a wótkubłařje / für Kinder, Eltern
und ErzieherInnen

2024 | 3

Wopšimješe

za žiši

- 1 Witko w gluce
- 8 Cazař
- 9 Basni: Cazař a Pósmjejk
- 10 Spiw: Cazař ten ma flak

za starjejšych / für Eltern

- 11 Serbščina za starjejšych w žišowni
»Pumpot« Němcy
Sorbisch für Eltern im Kindergarten
»Pumpot« Dörgenhausen
- 15 Z Mimi Myšku grajkajucy serbsku
rěc namakaš
Mit Mimi Myška spielerisch
die sorbische/wendische Sprache
entdecken

za wótkubłařki

- 16 Palcowe graše: Palce nas witaju
- 17 Witamy Witka z kofra
- 19 Graša za (lěpše) zeznaše
- 21 Mój mały słownick
Mein kleines Wörterbuch

IMPRESUM

LUTKI – 23. lětnik

Za lažcejše běžne cytanje wužywamy žeńskece pomjenjenja, na pš. wótkubłařka. Se wě, až su pšecaj teke druge zastupniki pówołańskega stawa měnjone.

Der einfacheren Lesbarkeit wegen verwenden wir in bestimmten Fällen nur die weiblichen Bezeichnungen, z. B. die Erzieherin. Selbstverständlich sind auch immer andere Personen des entsprechenden Berufsstandes gemeint.

Wudawař / Herausgeber

Domowina – Zwězk Łužyskich Serbow z. t., Rěčny centrum WITAJ
Domowina – Bund Lausitzer Sorben e. V., WITAJ-Sprachzentrum

Domowina z. t. z Rěčnym centrumom WITAJ spěchuju se wót Załožby za serbski lud, kótaraž dostawa lětnje pódpěru z dankowych srědkow na zakłaže etatow, kenž su Nimski zwězkowy sejm, Krajny sejm Bramborska a Sakski krajny sejm wobzamknuli.

Die Domowina e. V. mit dem WITAJ-Sprachzentrum wird gefördert durch die Stiftung für das sorbische Volk, die jährlich auf der Grundlage der beschlossenen Haushalte des Deutschen Bundestages, des Landtages Brandenburg und des Sächsischen Landtages Zuwendungen aus Steuermitteln erhält.

Redaktorka / Redakteurin

Weronika Butendeichowa

Dolnoserbski pšeložk / Niedersorbische Übersetzung

Bernd Melcher, Gunda Heyderowa

Wugótowanje / Gestaltung

ibranka.grafika

Ilustracije / Illustrationen

Sarah Wićazec (b. 1–7); Martina Burghart-Vollhardt (b. 9, 10)

Fota / Bilder

Shutterstock/Dora Zett (titul); Shutterstock/kevin leah (b. 8); Pixabay_pexels (b. 9); Marija Šoćic (b. 13, 14); Iben Lotric (b. 15); Shutterstock/Billion Photos (b. 17); RCW (b. 18, 20); freepik (b. 19); LND (wobalka slězy)

Šišć a wězanje / Druck u. Bindung

SAXOPRINT GmbH

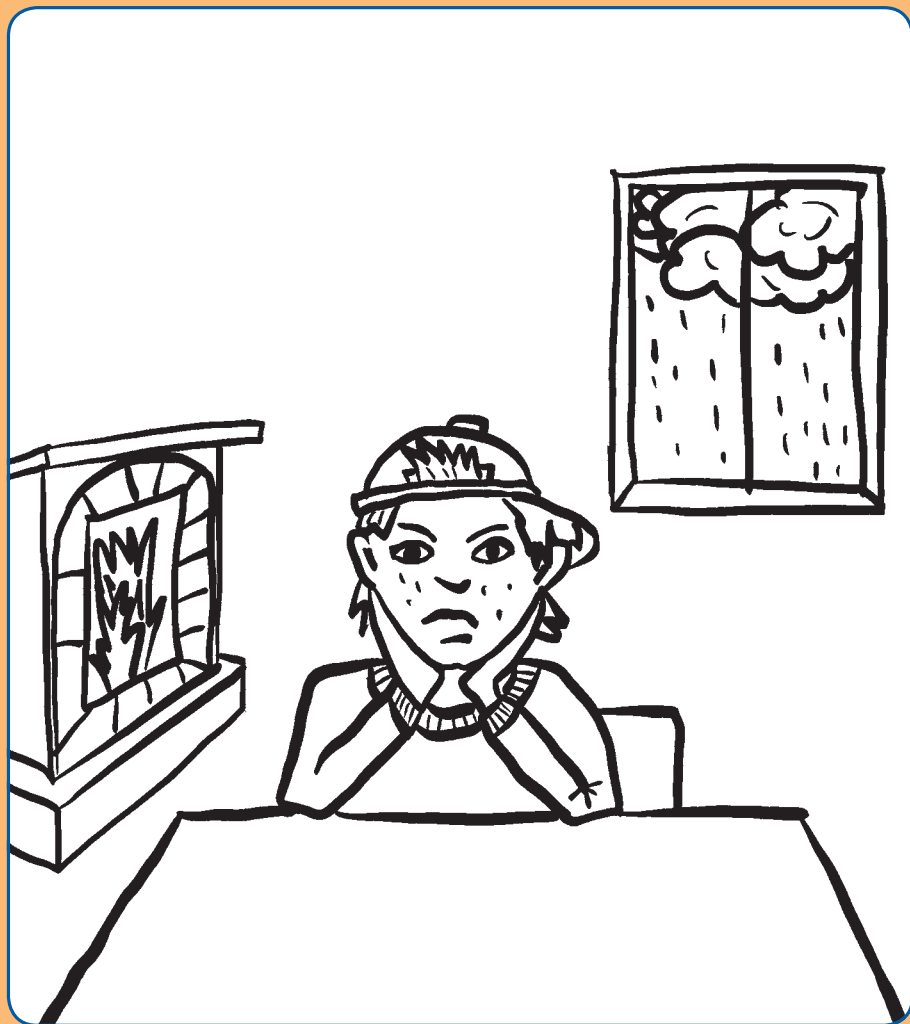
Witko w gluce

Witko im Glück

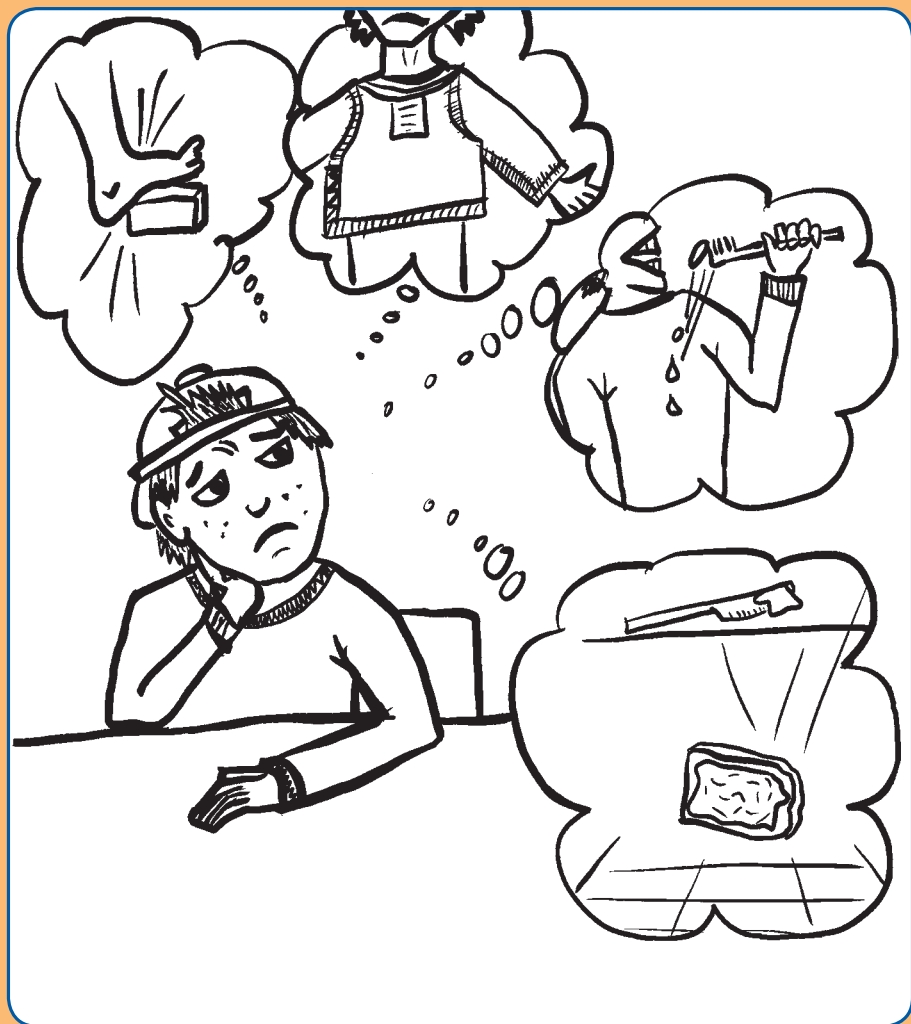
Wobrazowe
tšojeńko
k wumólowanju
a zasejwulico-
wanju

awtorka: Helena Kralec
ilustracje: Sarah Wićzecz

Witko sejži w kuchni za blidom. Žinsa njejo dobreje mysli. Wence se pada a jo zyma. Toś to wjedro Witko znajo. Górzej pak jo, až se jomu žinsa jedna njezluka pó drugej stawa.

Witko sitzt in der Küche am Tisch. Er hat heute schlechte Laune. Draußen regnet es und es ist kalt. So ein Wetter kennt Witko. Schlimmer ist jedoch, dass ihm heute ein Unglück nach dem anderen passiert.

Ned zajtša jo stupil na klocki, pulower jo woblačł na ľěwy bok, pši zubycycsćenju jo se pulower wobmazał ze zubneju pastu, pši snědanju jo jomu padła marmeladowa skibka dołoj a pótom hyšči jo deščowate wjedro, ľěcrownož jo kšěł w zagrože grajkaš.

Gleich am morgen ist er auf einen Baustein getreten, den Pullover hat er sich auf links angezogen, beim Zähneputzen hat er sich den Pullover mit Zahnpasta bekleckert, beim Frühstück ist ihm das Marmeladenbrot runtergefallen und nun ist auch noch Regenwetter, obwohl er doch eigentlich im Garten spielen wollte.

Naraz se zwóni pší žurjach. »Chto drje jo pší takem wjedrje wence?« Witko wótcynijo žurja. Tam stoj muski w carnej drastwje. Na głowje ma cylinder. »Sy ty jatšowny rejtař? Su ga jatšy?«, pšaša se Witko. »Ně, ja som cazař!«, se muski smjejo. »Com waš wugeń wurěšyš. Pótom kamjeny lěpjej topje.«

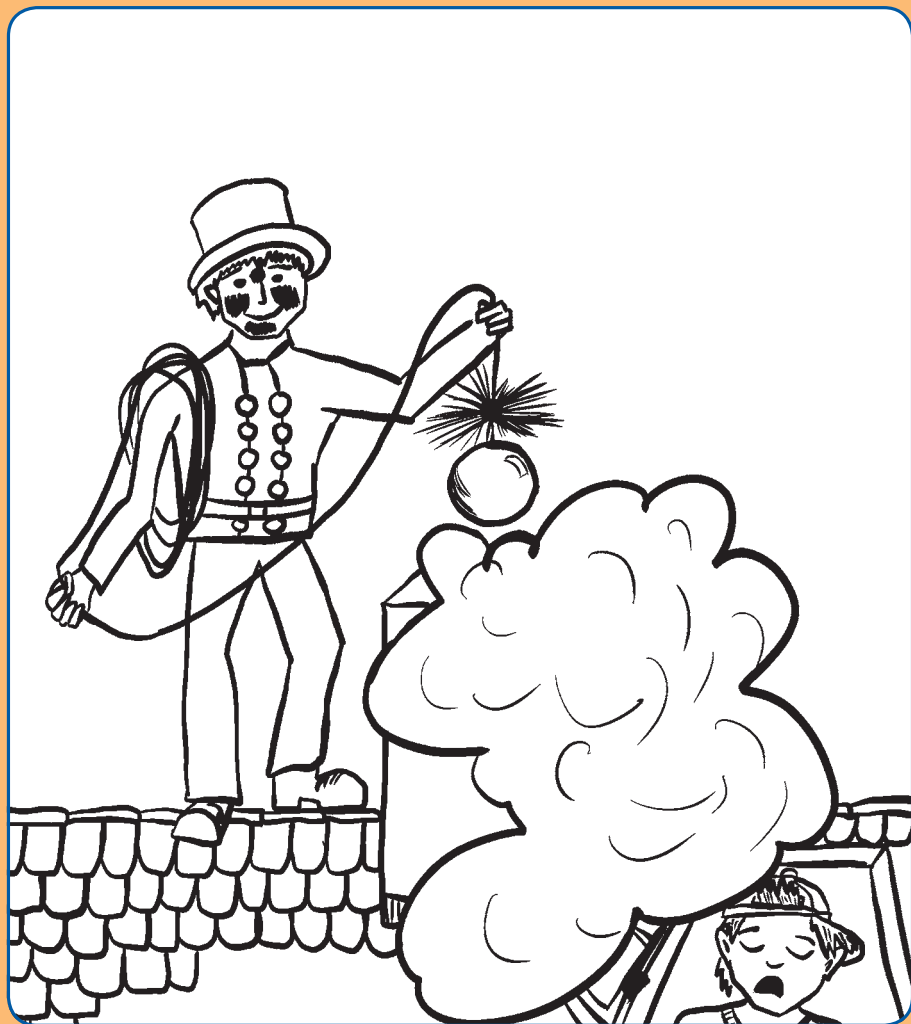
Plötzlich läutet es an der Tür. »Wer mag wohl bei so einem Wetter draußen sein?« Witko öffnet die Tür. Dort steht ein Mann in schwarzer Kleidung. Auf dem Kopf trägt er einen Zylinder. »Bist du ein Osterreiter? Ist denn Ostern?«, fragt Witko. »Nein, ich bin Schornsteinfeger!«, lacht der Mann. »Ich möchte euren Schornstein reinigen. Dann heizt der Ofen besser.«

Zažiwany glěda Witko na cazarja:

»Ty pak maš wjele rěda sobu! Co z nim cyniš?«, se pšaša. »No póžj sobu na najšpu! Pokažom ší, kak žělam«, groni cazař Witkoju. Na najšpje zalězo na jaber a pšez wokno na kšywo k wugnjoju.

Verwundert schaut Witko zum Schornsteinfeger: »Du hast aber viel Werkzeug dabei! Was machst du damit?«, fragt er. »Komm doch mit auf den Dachboden! Ich zeige dir, wie ich arbeite«, sagt der Schornsteinfeger zu Witko. Auf dem Dachboden steigt er auf eine Leiter und über ein Fenster aufs Dach.

Nejprvej wobuju sebie cazař tłušte rukajce. Pótom wzejo se dłužki drot, na kótaremž wisytej šěžka metalowa kula a bjeršta w formje gwězdy. Cazař sunjo kulu a gwězdu do žery wugnja. Wón šěgnjo drot górjej a dołoj a górjej a dołoj a pší tom stupa tłušty carny kuř z wugnja. Witko kašli mócnje.

Zuerst zieht sich der Schornsteinfeger dicke Handschuhe über. Dann nimmt er einen langen Draht, an dessen Ende eine schwere Metallkugel und eine Bürste in Form eines Sterns hängt. Der Schornsteinfeger schiebt die Kugel und die Bürste in die Kaminöffnung. Er zieht den Draht hoch und runter, hoch und runter und dabei steigt dicker Staub aus dem Schornstein. Witko hustet kräftig.

»Něnto jo wugeń zasej cysty«, groni cazań. »To jo derje«, wótegronijo Witko mimo lušta. »Co ga, njejo to gluka?«, pšaša se cazań. »Ně, gluku źinsa hyšći cely żeń njejsom měł«, Witko zdychujo. »Witko, njewěš ga, až pšínjaso cazań gluku, gaž se jogo dotyknjoš?«. Wón hajcka Witkoju lico. Rowno w toś tom wokognušu słyńco z mrokawow wułykujo a lubi rědny słyńcny žeń.

»Jetzt ist der Schornstein wieder sauber.«. »Das ist schön«, antwortet Witko lustlos. »Was denn, ist das kein Glück?«, fragt der Schornsteinfeger. »Nein, Glück hatte ich heute den ganzen Tag noch nicht«, seufzt Witko. »Weißt du nicht, dass der Schornsteinfeger Glück bringt?«. Er streichelt Witko die Wange. In diesem Moment lugt die Sonne aus den Wolken hervor und verspricht einen sonnigen Tag.

Cazař

Žinsa njejo słowo »caze« wěcej tak znate, dokulaž nejwěcej luži z płunom abo wólejom topi. Ale hyšći pšed někotarymi lětzasetkami jo słušało do wšednego dnja, až su dejali žiži do piwnice pó wugel hyš. Ow, kak šěžke su byli metallowe zbórki poľne wugla! Z nimi su mógali pótom kamjeny topiś, howac by bydlenje zymne wóstało.

Zawěšće sćo južo wiželi, až nastawa kuř, gaž se wugel a drjewo palitej. W kaminje stupa kuř pótom z wugnja wen. Małe žěle spalonego materiala se ako caze nutši we wugnju wótsajžuju. Gaby cazař njewótwónožel ze swójeju bjerštu, kenž wuglěda ako gwězda, by wugeń wótnutśika wušy bywał. Wugeń by se póněcom zatykał a kuř njeby wěcej derje pšez njen stupał. By mógało se staś, až pótom do jšpy kuri. Abo hyšći górzej, caze by mógali se samo zapaliś! Jano derje, až cazař pšawidłownje wugeń rěšy. Něnto móžošo se zawěšće myslíš, cogodla luže glucne su, gaž cazař pšizo. Togodla se wó njom groni, až gluku pšinjaso.

Cazař ma pótakem swójo mě, dokulaž caze wótwónožujo. Ale cazař ma žinsa hyšći wjele dalšnych nadawkow. Tak pšespytujo, lěc naše moderne topjenja derje funkcioněruju abo póražujo luži, kak mógu tak topiś, aby našu pširodu z tym pšewjelgin njezanjerěšyli.

Der Schornsteinfeger

Heutzutage heizen die meisten Leute mit Gas oder Öl. Aber noch vor wenigen Jahrzehnten war für Kinder der tägliche Gang in den Kohlenkeller etwas ganz Alltägliches. Oh, wie schwer waren die mit Kohle gefüllten Metalleimer! Mit ihnen konnte dann der Ofen geheizt werden, ansonsten wäre die Wohnung kalt geblieben.

Sicher habt ihr schon gesehen, dass beim Verbrennen von Kohle und Holz Rauch entsteht. Im Kamin steigt der Rauch dann zum Schornstein hinaus. Kleine Teile des verbrannten Materials setzen sich als Ruß im Inneren des Schornsteins ab. Würde der Schornsteinfeger diesen Ruß nicht mit seiner Bürste, die wie ein Stern aussieht, reinigen, würde der Schornstein von innen immer enger werden. Der Schornstein würde mit der Zeit verstopfen und der Rauch könnte nicht mehr gut abziehen. Es könnte passieren, dass es in die Stube qualmt. Oder noch schlimmer, der Ruß im Schornstein könnte sich entzünden! Nur gut, dass der Schornsteinfeger den Schornstein regelmäßig reinigt. Nun könnt ihr euch sicherlich denken, warum die Leute glücklich sind, dass der Schornsteinfeger kommt. Deshalb sagt man auch, dass er Glück bringt.

Heute hat der Schornsteinfeger noch viele weitere Aufgaben. So überprüft er, ob unsere modernen Heizungsanlagen gut funktionieren, oder er gibt Tipps, wie man so heizen kann, dass unsere Umwelt möglichst wenig verschmutzt wird.

Cazař

Chto tam lězo na kšywo?
Dymnicu wón wumješo.
Cazař, dobry pomocnik,
bžo pši žele njerěšnik.
Trjeba wódu, wzejo mydło,
błyšći se pón zasej cysto.

Feliks Hajna

Pósmjejk

Tužniš se a chójžiš z kibliju?
Tak śi pósmjejk wupóžycyś cu!
Daś jen wzejoś, wużywaś,
dobrotu wót togo maś.
Gaž jo pomogł, gluku napśinjaś,
pótom daj jen slědk mě něži raz!

(pó nimskem gronku)
dolnoserbskej pšełožka: Jill-Francis Ketticojc

Cazař ten ma flak

melodija: česka z ludu
tekst: Jill-Francis Ketlicojc

refr. Ca- zař ten ma flak, flak, flak, ca-zař ten ma flak.

1. Car-ne fla-ki te wón zbě-ra, gaž do dym-ni - ce wón glě-da.
2. Car-ne ca-ze te jog pyš-nje, gaž wón žě-la tam na kšy-wje,

No-sy car - ny frak, frak, frak, zna - jo - my jog tak!
Tak ta zy - ma wu - běg - njo, gaž pjac de - rje žo.

Namóluj cazarjeju tši wjelike
a styri mařke cazowe flaki!
Něnto lic: Wjele flakow
cazař ma? Daš ší toš ta licha
gluku pšínjaso!

Serbščina za starjejšych w žišowni »Pumpot« Němcy

Sorbisch für Eltern im Kindergarten »Pumpot« Dörghenhausen

Wót nowembra 2023 som pšewjedowała we Witaj-žišowni »Pumpot« Němcy, kenž jo w nosarštwje Serbskego šulskego towaristwa z. t., kurs serbščiny za starjejšych. Wuchadniščo jo było, až žiši teke doma serbščinu dalej wužywaju, starješe pak serbske sady swójjich žiši cesto njerozměju. Z togo jo wurosto pšedewzeše, ze starjejšymi rěcny móst do serbskorěcneho wšednego dnja swójjich žiši twariš. Mjazy žewješ wobžělnikami a mnu jo se kněžył wót wšogo zachopjeńka wótwórjony a dowěrliwy poměr. Tak smy powědali wó rěcnych zwuconosćach doma a we jsy. Pokazali su se rozdźělne nazgónjenja a znaša serbščiny. Weto jo była pši wšych wuchadna situacija ta samska, rozmjej žycenje: »Našo góle wulicujo nam doma něčo serbski a comy to rozměš a, gaž žo, teke skóro pla nas doma serbski powědaš.«

Smy se tyžeński pšecej na jadnu góžinu zmakali. Na zachopjeńku su stojali lažke wšedne floskle, kaž na pšikład jadnore zachopjeńki sady ako »Ja som ...«, »Mam ...«, »Daj mě pšosym ...« abo »Pójj sobu!«. Tak su byli zakłady za jadnoru serbsku komunikaciju stwórjone. Smy wužywali lisćinu z typiskim »wokabularom za žišownju«. Casy smy grali graša, kótarež su kupkownu atmosferu wóžywili. Cesto smy se smjali a se mjazy sobu korigěrowali.

Ab November 2023 führte ich in der Witaj-Kindertagesstätte »Pumpot« Dörghenhausen, die in Trägerschaft des Sorbischen Schulvereins e. V. ist, einen Sorbischkurs für Eltern durch. Ausgangspunkt war, dass die Kinder auch zu Hause Sorbisch weiternutzen, die Eltern die sorbischen Sätze ihrer Kinder aber oft nicht verstehen. Daraus erwuchs das Vorhaben, mit den Eltern eine Sprachbrücke in den sorbischsprachigen Alltag ihrer Kinder zu bauen. Zwischen den neun Teilnehmern und mir herrschte von Anfang an ein offenes und vertrauensvolles Verhältnis. So sprachen wir über die Sprachgewohnheiten zu Hause und im Ort. Es zeigten sich unterschiedliche Erfahrungen und Sorbischkenntnisse. Nichtsdestotrotz war bei allen die Ausgangssituation dieselbe, nämlich der Wunsch: »Unser Kind erzählt uns zu Hause etwas auf Sorbisch und wir wollen es verstehen und, wenn es geht, auch bald bei uns zu Hause sorbisch sprechen.«

Wir trafen uns wöchentlich jeweils eine Stunde. Am Beginn standen leichte Alltagsfloskeln, beispielsweise einfache Satzanfänge wie »Ich bin ...«, »Ich habe ...«, »Gib mir bitte ...«, »Hast du bitte ...« oder »Komm mit!«. So waren Grundlagen für die einfache sorbische Kommunikation geschaffen. Wir nutzten eine Liste mit typischem »Kindergarten-

Ze swójimi 14 lětami pówołańskego nazgónjenja ako wucabnica w Francojskej som měła kšuty wótglěd, klasiske rěčne metody z nowymi wobogaśiš a pśi tom motiwaciju staršejšych k serbšćinje pówušyś. Za to som wubrała wjelicy rěd k sluchanju rěcy, pśedcytanju tekstow a nagrawanju słowow, sadow a samo dialogow. Měnjony jo BOOKii-słuchopisak, kótaryž jo wjelgin jadnory w swójom wobslužowanju. Zrazom som pśedstajila pśikłady nałožowanja, ako serbske BOOKii-knigły Ludowego nakładnistwa Domowina (LND) abo material, kenž som sama wuwila. Pó mójom wrošenju do Łužyce som ned póznała, kaki wjeliki potencial za žěło ze wšyknymi generacijami w serbskich BOOKii-knigłach a w sluchopisaku štycy.

W pśiducem kšacu smy nagrawali na wósebnje nalipki swójske pśikłady k zwucowanju lekcijow, na pśikład libcy a k tomu małe aděrowańske a subtraksiske nadawki. Kuždemu wobžělnikowu som mógała za cas kursa sluchopisak wupóžycyś, aby staršejšej teke doma z gólešim mógałej sobu myslis, sobu rozměš a sobu powědaš. Mimo toho su wobžělniki kursow z mejlku awdijowe dataje za zwucowanje lekcijow dostali, kótarež »wubužeńčka« pomjenjujomy. Som teke domacne nadawki zaplatła a som se wjaselila pšez nagrawane dialogi wobžělnikow. To napšawdu wutšobu grějo, gaž słyšyš, kak pśichodna maš ze swójim synom serbski powěda abo nan ze swójeju žowku něco nagrawa, aby lekciju wóspjetowali. Tak profitěrujo cela familija z kursa a serbšćina se we wobyma generacijoma skušujo.

Starjejše su směli teke swóje šulske žiši sobu pšinjasć. Tak smy měli pětkarja pla nas, kenž jo swójomu nanoju pśi

vokabular«. Bisweilen spielten wir Spiele, welche die Gruppenatmosphäre auflockerten. Häufig wurde gelacht und wir korrigierten uns gegenseitig.

Mit meinen 14 Jahren Berufserfahrung als Lehrerin in Frankreich hatte ich die feste Absicht, die klassischen Sprachlernmethoden mit neuen zu bereichern und dabei die Motivation der Eltern zum Sorbischsprechen zu steigern. Dafür wählte ich ein großartiges Werkzeug zum Hören von Sprache, Vorlesen von Texten und zur Aufnahme von Wörtern, Sätzen und sogar Dialogen. Gemeint ist der BOOKii-Hörstift, der sehr einfach ist in seiner Handhabung. Zugleich stellte ich Anwendungsbeispiele vor, wie die sorbischen BOOKii-Bücher des Domowina Verlags (LND) oder selbst entwickeltes Material. Nach meiner Rückkehr in die Lausitz habe ich sofort erkannt, welch großes Potential für die Arbeit mit allen Generationen in den sorbischen BOOKii-Büchern und im Hörstift steckt.

Im nächsten Schritt nahmen wir auf besondere Sticker eigene Beispiele zum Üben der Lektionen auf, zum Beispiel Zahlen und dazu kleine Additions- und Subtraktionsaufgaben. Jedem Teilnehmer konnte ich für die Zeit des Kurses einen Hörstift ausleihen, damit die Eltern auch zu Hause mit dem Kind mitdenken, mitverstehen und mitsprechen können. Außerdem bekamen die Kursteilnehmer per Mail Audiodateien zum Üben der Lektionen zugesendet, die wir »wubudžeńčka« (Ermunterung) nennen. Ich ließ auch Hausaufgaben einfließen und freute mich über die aufgenommenen Dialoge der Teilnehmer. Es ist wirklich herzerwärmend zu hören, wie die Schwiegermutter mit ihrem Sohn sorbisch spricht oder

rozgrnje a psi namakanju serbskich słowow pomagał. Zrazom jo był gjardy, gaž jo mógał drugim starješym pomagaš. Tak jo nastala žywa runda wuknjajrow.

W běgu kursa jo mě pšosyła wjednica žišownje, zachodowy wobłuk žišownje z BOOKiijom wugótowaš. Som powjesnuła A4-łopjena ze sadami a wótpowědnymi wobrazami, kótarež su služyli intuitiwemu rozměšuju. Toš te wobrazowe kórtki wužywaju se teke w žišowni k dorozměšuju. Kuždej saže som dodała BOOKii-nalipk z wótpowědnym awdiowym nagrawanim. Tak móžo kuždy woglědowař žišownje serbskej saže z pomocu BOOKii-słuchopisaka, kótaryž direktnje pódla wisy, pšisłuchaš. Awdiowowe dataje mógu sebje starješe teke na USB-stick lodowaš, aby mógali serbske sady doma pšecej zasej słuchoš a wótpowědny wobrazowy a pisny material

der Vater mit seiner Tochter etwas aufnehmen, um die Lektion zu wiederholen. So profitiert die ganze Familie vom Kurs und Sorbisch wird in beiden Generationen gefestigt.

Die Eltern durften auch ihre Schulkinder mitbringen. So hatten wir einen Fünftklässler bei uns, der seinem Vater bei der Aussprache und beim Finden sorbischer Wörter half. Zugleich war er stolz, wenn er anderen Eltern helfen konnte. So entstand eine lebendige Runde von Lernern.

Im Laufe des Kurses bat mich die Kindergartenleiterin, den Eingangsbereich der Kita mit dem BOOKii zu gestalten. Ich hing A4-Blätter mit Sätzen und passenden Bildern aus, die dem intuitiven Verständnis dienen. Diese Bildkärtchen werden auch in der Kita zur Verständigung genutzt. Jedem Satz fügte ich einen BOOKii-Sticker mit der entsprechenden Audioaufnahme bei. So kann sich jeder Besucher der Einrichtung den sorbischen Satz mit Hilfe des BOOKii-Stiftes, der direkt daneben hängt, anhören. Die Audiodateien können sich die Eltern auch auf einen USB-Stick laden, um die sorbischen Sätze zu Hause immer wieder anhören und mithilfe von Kopien der Bilder und Sätze üben zu können. Außerdem besteht die Möglichkeit, sich BOOKii-Sticker mit eigenen Aufnahmen zu Hause aufzukleben, zum Beispiel am Kühlschrank. Und schon übt die ganze Familie Sorbisch.

Das erste Semester endete im April. Die Eltern wünschen eine Fortführung im Herbst. So geht das Abenteuer zum Wohle der schönen sorbischen Sprache weiter. »Mehrsprachigkeit ist eine Chance für ein interessantes und abwechslungsreiches Leben.«, wie wir dem Buch

k tomu wześ. Mimo tego jo móžno, sebję BOOKii-nalipki ze swojskimi nagrawanjami doma nalipaś, na pśikład na chłóżecej spiżce. A južo zwucujo cęła familija serbsčiny.

Prědny semester jo se zakóńcył w aprylu. Starjše se žyce pókšacowanje w nazymje. Tak źo dyrdakojstwo na dobro ředneje serbskeje řecy dalej. »Wěcejřecność jo šansa za zajmne a wótměnjate žywjjenje.«, ako móžomy z knižkow »A wóni su stwórili DIWAN« wześ. Pšed 40 lětami jo zachopiła w Francojskej mała kupka entuziastow pěš žiśam bretonščinu pósrědnjaś, mału regionalnu řec ako serbsčina. Diwan (bretoniski za »zarodk«) jo pśikład za serbske Witaj-gibanje. W zakładnych šulach su wuknuli žiři bretoniski powědaś, aby řec pózdžej we wuśych šulskich ředownjach w někotarych šulskich pšedmjatach nałożowaś mógali. Jo se pokazało, aź su bretoniske abiturienty w pšespytowanjach jasnje lěpjej wótrěznuli ako wukniki bžez znajobnoścow bretonšćiny!

How we Łužycy zmakajoś serbsčiny hyšći ako žywu maminu řec, z aktivnym potencialom maminorěcnych a wjelicneju technologiju, BOOKii-słuchopiskom! Z tym nagrawam řecnje wobrotnych starśych powědarjow, gaź mě serbski na pśikład stare fota wopisuju. Jo notnje trjeba, to za młode familije a pśichodne generacije zachowaś.

»Und sie schufen DIWAN« entnehmen können. Vor 40 Jahren begann in Frankreich eine kleine Gruppe von Enthusiasten fünf Kindern Bretonisch zu vermitteln, eine kleine Regionalsprache wie Sorbisch. »Diwan« (bretonisch für »Keim«) ist das Vorbild der sorbischen Witaj-Bewegung. In Grundschulen lernten die Kinder bretonisch sprechen, um die Sprache später in höheren Schulklassen in mehreren Schulfächern anwenden zu können. Es zeigte sich, dass bretonische Abiturienten in den Prüfungen deutlich besser abschnitten als Schüler ohne Bretonischkenntnisse!

Hier in der Lausitz begegnet man Sorbisch noch als lebendige Muttersprache, mit einem aktiven Potential von Muttersprachlern und einer großartigen Technologie, dem BOOKii-Hörstift! Mit diesem nehme ich sprachgewandte ältere Sprecher auf, wenn sie mir auf Sorbisch beispielsweise alte Fotos erklären. Es ist dringend notwendig, dieses für junge Familien und zukünftige Generationen zu bewahren.

awtorka: Marija Šoćić, řecna motiwatorka we wójerowskej župje w ZARI – seś za regionalnu identitu a serbsku řec
die Autorin: Marija Šoćić, Motivatorin für sorbische Sprache und Kultur im Regionalverband Hoyerswerda im ZARI – das Netzwerk für regionales Identitäts- und Sprachmanagement

Z Mimi Myšku grajkajucy serbsku rěc namakaš

Mě se groni Iben Lotrica a som 24 lět stara. Póchadam z Hochoze, to jo kšasna wjas w Dolnej Łužicy. Lěta dlujko som tam była šefowka mložiny a som se južo pšecej za serbske tradicije zagórjowała. Pó swójom wukublanju na wótkublařku som želo ako rěčna motiwatorka pla Domowiny w Dolnej Łužicy zachopiła. How smějom se ze serbskeju rěču a kulturu rozestajaš a swóju wědu rownocasnje z wjelimi žišimi we wšakich žišecy pšebywanišćach želiš. We wokolinje Chóšebuza woglědujom tyžeński do tšich žišownjow, jadnogo hortu a mjasesnje hyšći do dalšneju pedagogiskeju institucijowu. How witam žiši w zajtšnem kreyzu a/abo wótpołdnja zgromadnje z mójeju pšijašelku Mimi Myšku, myšeceju pupku. Ze žišimi z kupkow pšewjedujom serbske kublańske póručenja. Ideje k póručenjam a projektam nastawaju w zgromadnem žele z wótkublařkami kupki. Projekty se planuju a pšewjeduju pšeze mnjo a pupku. Mimi powěda w projektach serbski a ja wudopóhnujom jeje wugronjenja, sady abo pšašanja w nimskej rěcy. Tak mógu žiši rěc grajkajucy wopšimješ. Woblubowane póručenje jo »Wucowane drogowanje wódnego muža« abo »Serbske woblaceńske pupki«. To druge wótblyščuju drastowy pórěd našogo kokota. Mimo toho namakajošo mě a móju serbsku myš na muzejowych swěženjach, žišecy kokotkach, cukorowych swěženjach a na wjele dalšnych zarědowanjach.

Mit Mimi Myška spielerisch die sorbische/wendische Sprache entdecken

Ich heiße Iben Lottra und bin 24 Jahre alt. Ich stamme aus Drachhausen, das ist ein wunderschönes Dorf in der Niederlausitz. Jahrelang war ich dort Jugendchefin und habe mich schon immer für die sorbischen/wendischen Traditionen begeistern können. Nach meiner Ausbildung zur Erzieherin habe ich als Sprachmotivatorin bei der Domowina in der Niederlausitz angefangen. Hier darf ich mich mit der sorbischen/wendischen Sprache und Kultur auseinandersetzen und mein Wissen gleichzeitig mit vielen Kindern in verschiedenen Kindertagesstätten teilen. Im Umkreis von Cottbus besuche ich wöchentlich drei Kindergärten, einen Hort und monatlich noch zwei weitere pädagogische Einrichtungen. Hier begrüße ich die Kinder im Morgenkreis und/oder im Nachmittagsbereich gemeinsam mit meiner Freundin Mimi Myška, einer Mäusehandpuppe. Mit den Kindern der Gruppen führe ich sorbische/wendische Bildungsangebote durch. Die Ideen zu den Angeboten und Projekten entstehen in Zusammenarbeit mit den Erzieherinnen der Gruppe. Geplant und umgesetzt werden sie durch mich und Mimi Myška. Mimi spricht in den Projekten Sorbisch/Wendisch und ich ergänze ihre Aussagen, Sätze oder Fragen in deutscher Sprache. So wird die Sprache spielerisch greifbar für die Kinder. Beliebte Angebote sind »Die Traumreise vom Wassermann« oder »Die sorbischen Anziehpuppen«, welche die Kleiderordnung bei unserem Hahnrupfen widerspiegeln. Außerdem findet ihr mich und meine sorbische/wendische Maus auf Museumsfesten, Kinderhahnrupfen, Zuckertütenfesten und bei vielen weiteren Veranstaltungen.

Mail: iben.lottra@domowina.de
Telefon: 0355 48576-435

Palce nas witaju

palc: Dobre zajtšo, witajšo!
Chto z was hyšči mucny jo?

žiši wótegroniju

pokazowař: Žiši, pšosym groňšo mě,
žeň, kenž mamy žinsa drje!

žiši gronje wótpowědny žeň tyženja

srježnik: Pónjezele*, to se wě!
To my wěmy dokradnje!

stwórtý palc: Co jo žinsa plan za nas?
Co se stanjo/se cyni? Groňšo raz!

žiši gromaže pšemysluju

mały palc: Grajkaš, spiwaš bužomy.**
Řědny žeň se žycymy!

❖ wót 3 lět

* wałtoru, srjodu, stwórtk abo pětč

** *móžne alternatiwy:*

Pjac a wariš/Basliš, twariš bužomy.

Sportowaš/Wandrowaš bužomy.

Rejowaš/Mólowaš žins bužomy.

Narodniny swěšimy.

Weronika Butendeichowa

delnjoserbsce: Jill-Francis Ketlicojc

Witamy Witka z kofra

Sceniski dialog z narucneju pupku

wótkubłařka: »Njedawno som woglědała k swójej serbskej šoše. [ewtl. wobraz žeńskeje w serbskej drastwje]. Som jej wulicowała, aŝ mam w žišowni žiši, kótareŝ serbski wuknu. A to jo mě toš ten kofer sobu dała. Jo měniła: »Snaž móžo śi wón pśi tom pomagaš ...« Co drje jo z tym měniła ...? Co se jano w kofrje chowa?»

žiši gódaju; snaž teke jadno góle naražijo, do kofra pógłědnuš

wótkubłařka: »Co měnišo, dejmy ceło jadnorje zgromadnje raz do kofra pógłědnuš? Njejo ga to tšašne?»

žiši: »Ně!»

wótkubłařka: »Pótakem, ja něnt kofer wócyńijom ...«

žiši: »Jo!»

wótkubłařka: »No derje, gaŝ to tak gronišo ...«

rozglědnijwe kofer wócyńiš a Witka wušěgnuš

Witko: »Eh, halo? Źo ga how som?»

wótkubłařka: »Dobry žeń! Ty sy w žišowni ... [mě institucije]. Chto ga ty sy?»

Witko: »Dobry žeń! Ja som Witko! Witko, tak se groni!

A ja rad spiwam!

To pśižo mě ned jaden spiw do mysli:

Witko zgłosujo 1. štucku spiwa »Wi-, Wi-, Wi-, Wi-, Witko«

wótkubłařka: »Prima, Witko, ty pak sy řědnje spiwa!»

Witko: »Źěkujom se. Ale groń raz, kak se śi groni?»

wótkubłařka: »Mě se groni ... [mě].«

Witko: »Kak se groni tym małym krotušam w krejzu?»

wótkubłařka: »Ale Witko, to ga njejsu krotuše, to su žiši! Pšašaj se žiši za jich mjenim!»

Witko: »Dobra ideja, to gótujom!»

Witko se w krejzu někotare žiši za mjenim pšaša: ... (gaŝ su tšuchće žiši pódla, daš se wón na nje njewobrošijo; někotare žiši se pupki na zachopjeńku bóje).

1. graše »Mě chyśíš«

Witko: »Ow, to jo luštne! Comy jedno graše graś? Mě se groni Witko.«

Žiši daju abo pśichyśiju sebjě měke balo w krejzu. Góle, kótarež ma balo w ruce, se pśedstajijo: »Mě se groni ... [mě].« a pśichyśijo/dajo balo pśiducemu gólešeju, kótarež se tejerownośi pśedstajijo atd.

rozšyrjona warianta:

Góle se pśedstajijo. Pótom pyta z wócyoma kontakt k drugemu gólešeju a se za jogo mjenim pšaša. Na to jomu balo pśichyśijo. To se tak dlujko wóspjetuju, až njejo kuźde góle raz na rěže było.

2. žiši licyś

Witko: »Aha, něnto znajom vaše mjenja! A wjele žiši ga was zewšym jo? Ja raz licym: 1, 2, 4, 3, 8, ... eh ně, to njejo wěro ...«

wótkubłařka: »Jo, mój luby Witko, my śi raz pomagamy. Licymy wšykne zgromadnje: 1, 2, 3, ... 16. Wjele žiši nas jo? Pšawje, 16.«

(z gestu wšykných zapśimjeś)

Witko: »Aha, něnt wěm, až jo was 16 žiši. Tak wjele!
A wjele žowćow/gólcow how jo?«

Snaž co jedno góle žowća/gólcow licyś.

Zakóńcenje:

Wšykne stoje w krejzu, pśimnu se za ruku a gronje abo spiwaju slědujucy tekst. Pśi tom mógu teke raz zgromadnje kólaso wjeršeś.

wšykne: »Witko něnto mucny jo,
do kofra se pódaś co.«

Witko: »Řědnje jo było pla was,
pśízom pšawje skóro zas'.«

abo: »Witkoju jo se to lubiło,
pšawje skóro se wrośijo.«

Witko: »Bóžemje!« dajo žísam k rozžognowanju ruku.
»Huuui!« a do kofra skócyjo.

Graša za (lěpše) zeznaše

Wuwitajomy se ze swójim cełym šětom

material: muzika

Žiši se licho pógibuju pó muzice w rumności. Gaž wugasnjošo muziku, stupitej se pšecej dwě góleši gromaže, kótarejž stojtej rowno blisko sebje. Žiši maju se w pórikach na wšaki part póstrowiš a pši tom »Dobry źeń« groniš. Formy wuwitanja mógali bys:

- sebje ruce daš
- sebje pšinygnuš
- pózwignjonej ruce »wótplacnuš«
- sebje do wucha šepnuš
- z cołoma, kólenami abo slědkoma dotyknuš
- se ako elefant wuwitaš (sebje z jadneju ruku za nos pšimnuš, drugu ruku ako tšubu pšesunuš)
- ako małkuš do kokaca hyš a sebje pšikiwaš
- se ako wjelikan na palcowej kónjacka stupiš a sebje z pšěcu grozyš

Čhto jo ceptařka/ceptař?

...
za pšedšulske
žiši

Wšykne žiši sejže w krejzu. Jadno góle žo wen pšed žurja. Něnto wuzwólju žiši jadno góle ako ceptarja abo ceptařku, wšykne druge su wukniki. Góle pšišo zasej nutš a kšaca w krejzu. Cil jo, ceptařku resp. ceptarja namakaš, za to ma maksimalnje pšěš wopytow. Góle se pšaša: »**Mě se groni ... [mě].** A kak se šiš groni?« Wuknik resp. wuknica groni: »**Mě se groni ... [mě].**« Ceptař resp. ceptařka pak groni: »**Ja som kněz/kněni ... [swójbne mě].**« Gaž se to gólešeju ražijo, smějo ako pšiduce góle »něgajšny ceptař/něgajšna ceptařka« pšed žurja hyš a nowe góle zabjerjo rolu ceptarja/ceptařki a graše se zasej grajo. Jolic góle pó pšěš wopytach ceptařku resp. ceptarja njenamakajo, pšašaju se wšykne žiši: »Čhto jo ceptařka/ceptař?« a wótpowědne góle se pšizjawijo: »Ja som ceptařka, kněni/ceptař, kněz ... [swójbne mě]«.

Witaj, ty tam, mě napšešiwol!

material: muzika

Žiši twórze jaden nutšikowny a jaden wenkowny krejz, pši comž jo w kuždym krejzu jadnak wjele žiši. Gólcy a žowća se pšimnu za ruku a kšacaju pó muzice w krejzu – jaden krejz se wjerši napšawo, drugi nalěwo. Gaž se muzika wušaltujo, wóstanu wšykne stojecy a žiši nutšikownego krejza se tak wobrošuju, až glědaju na žiši wenkownego krejza. Něnto stojtej pšecej dvě góleši sebje napšešiwol a słyšytej napominanje, na pš.: »Wulicujtej se, ...

... za wětše žiši

- ... wjele bratšow abo sotšow maš.«
- ... co jo twójo nejlubše zwěrje.«
- ... kak se twója mama/twój nan smjejo.«
- ... kótare jo nejwěcej pšijašelske zwěrje na swěše.«
- ... kótare jo nejsměšnješe słowo, kótarež znajoš.«
- ... kótare zuki rad słyšyš.«
- ... kótare wónje rad maš.«
- ... co by guslował/-a, gaby mógał/-a guslowaš.«
- ... co by kšěł/-a wunamakaš.«
- ... co se zewšym rad njewoblekaš.«

Gaž su se žowća a gólcy wó temje rozgranjali, se muzika zasej zašaltujo. Žiši w nutšikownem krejzu se zasej wobrošuju. Wšykne se pšimnu za ruku, krejza se wjeršitej w napšešiwne směrje a graše se wótnowotki grajo.

Wulicuj mě wó sebje!

material:

- měka kóstka z folijami na bokach, do kótarychž góze se wobrazo zasunuš
- šesć wšakich wobrazow: talař z jězu, barwy, gněšeńko, grajki, wócko, pšašak

Žiši kóstkuj jedno pó drugem a powědaju wó wobrazu, kótaryž su kóstkowali:

- »Mója nejlubša barwa jo ...«
- »Nejlubjej jěm ...«
- »Ako gněšeńko mam rad ...«
- »Mójej wócy stej ...«
abo
- »Nejlubjej grajkam z ...«

Gaž kóstkuj pšašak, móžo sebje góle wuzwólíš, co co rad wó sebje pšeražiš.

Mój mały słownik – Mein kleines Wörterbuch

Cazań a gluka – Der Schornsteinfeger und das Glück

bjeršta	– Bürste	spalony/-a/-e	– verbrannt
błyściś se	– glänzen, strahlen	stupaś	– steigen, aufsteigen, treten
carny/-a/-e	– schwarz	sunuś	– schieben, rücken
caze	– Ruß	śęgnuś	– ziehen
cysty/-a/-e	– sauber	topiś	– heizen
dobrota	– Wohltat, Güte	topjenje	– Heizung
dołoj	– herunter, hinab	tużniś se	– traurig sein
drzewo	– Holz	wogęń	– Feuer
drot	– Draht	wólej	– Öl
dymnica	– Schornstein	wótwónożowaś	– abmachen, entfernen
flak	– Fleck, Schmutzfleck	wugel	– Kohle
glucny/-a/-e	– glücklich	wugeń	– Schornstein
górzej	– hinauf, nach oben	wumjasć	– ausfegen, auskehren
jabeń	– Leiter	wupóżyćś	– verleihen, verborgen
kamjeny	– Ofen	(wu)rężyś	– reinigen
kaśliś	– husten	zalęźć	– hinaufklettern, hinaufkriechen
kiblija	– Kummer, Sorge	zapaliś	– anbrennen, anzünden
kšywo	– Dach	zanjerężyś	– stark verschmutzen
kula	– Kugel	zdychnuś	– seufzen, schluchzen
kuriś	– rauchen, qualmen	zubycycjenje	– Zähneputzen
kuń	– Rauch, Qualm	żera	– Loch, Öffnung
lubiś	– versprechen		
mazany/-a/-e	– schmutzig		
mimo lušta	– lustlos		
mydło	– Seife		
najśpa	– Dachboden		
njełluka	– Unglück, Unfall		
njeręšnik	– Schmutzfink		
płun	– Gas		
popjeń	– Asche		
pomocnik	– Helfer		
pórażowaś	– beraten, empfehlen		
pósmjejk	– Lächeln		
pśespytowaś	– prüfen, kontrollieren		
pśinjasć	– bringen		
ręd	– Werkzeug, Gerät		
smjaś se	– lachen		
smjejkotaś se	– lächeln		

Hinweise zur Aussprache:

c	stimmlos, hart, wie Zahl
ch	weich wie mich oder hart wie Krach
ć	stimmlos, wie zwitschern
e	offen, wie Esse
ě	zwischen i und e, wie mir
ł	etwa wie im engl. water
ń	weich, etwa wie jn
o	kurzes o, wie offen
ó	kurzes ü oder y, oder offenes e
oł	lang, wie Ofen
ow	lang, wie Ofen
s	stimmlos, hart, wie Straße
ś	stimmlos, hart, wie Schule
ś	stimmlos, weich, wie schieben
w	kaum bis gar nicht hörbar
y	etwa wie Tisch
z	stimmhaft, wie sagen
ż	stimmhaft, hart, wie Journalist
ź	stimmhaft, weich, wie Giro

stare
znowego
wótekšyte

Šwice ptaški – šwicym ja

Gronka a graša za žiši

Kšasne gronka na temy »Naš raj«, »Naše lubicki« a »Naš swět«, pěš grašow a pšebas-njenja gronkow z Górneje Łužyce su wšykne z pjera Eriki Janoweje z Dešna, kótaruž móžomy pomjeniš naslědnicu Fryca Rochy.

*65 Gedichte und fünf Spiele für Kinder repräsentieren
das reiche Schaffen von Erika Jahn aus Dissen.*

wulicowała:
Erika Janowa
ilustrěrowała: Erika Baarmann
zestajļa: Kata Malinkowa
wót 5 lěť/ab 5 Jahren
barwne wobrazje,
kšuta wězba
6,90 €

WITAJ
Rěčny centrum
Sprachzentrum
Language Centre

Waše mēnjenja, kritiki, pokazki
a skazanki Lutkow pšćelšo
pšosym na:
Ihre Meinungen, Kritiken,
Hinweise und Lutki-Bestellungen
senden Sie bitte an:

Domowina, Rěčny centrum WITAJ/
WITAJ-Sprachzentrum
Póstowe naměsto/Postplatz 2
02625 Budyšin/Bautzen
e-mail:
sekretariat@witaj.domowina.de